

**МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ
ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ:
СТРАТЕГИЯ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР**

Амантайқызы Аяжан

aiok011203@mail.ru

«7M01703- Шет тілдері және мәдениетаралық коммуникация» білім бағдарламасының 2 курс
магистранты

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті,
Атырау, Қазақстан Республикасы

ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Хайржанова А.Х

XXI ғасырда елімізде болып жатқан технологиялық, әлеуметтік және қоғамдық-саяси өзгерістер аясында білім беру жүйесін реформалаудың өзектілігі арта түсуде. Оның басты мақсаты - әрқашан қоғамның білімді, сыни тұрғыдан ойлайтын, жаңа технологияларды жетік меңгерген мамандарға деген сұранысын қанағаттандыру болады. Заманауи білім беру жүйесі сандық және мультимедиялық технологияларды белсенді түрде енгізуге негізделген оқыту әдістерін жаңғырту қажеттілігімен бетпе-бет келіп отыр. Демек, білім беру жүйесінің өзі барған сайын тез өзгертін технологиялық және әлеуметтік талаптарға жауап бере отырып, үнемі дамып отыр. Бұл әлемдік қоғамдастыққа интеграциялау қажеттілігін көрсетіп, шет тілі мұғалімдерін шет тілдерін оқытудың жаңа, тиімді әдістерін іздеуге шақырады. Қазіргі тілдік білім берудің мақсаты мәдениетаралық қарым-қатынасқа белсенді қатысуға қабілетті және дайын оқушыларды дамыту болуы керек. Сондықтан шет тілін оқытудың инновациялық және жаңадан әзірленген әдістері бірыңғай еуропалық білім беру кеңістігінің талаптарына толық сәйкес келуі керек. Шетел тілін меңгеру мақсатына жетуді қамтамасыз ететін мұндай инновациялық педагогикалық тәсіл мультимедиялық технологияларды орта және жоғары оқу орындарындағы оқу үдерісіне енгізу идеясына негізделген әдістемелік тәсіл бола алады.

XXI ғасыр – ақпараттық қоғамның пайда болу дәуірі, оның басты сипаттамасы мультимедиялық технологиялардың дамуы және олардың негізінде адамдар арасындағы тиімді өзара іс-қимылды және жаһандық ақпараттық ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз ететін біртұтас цифрлық ақпараттық кеңістік. Қарқынды дамып келе жатқан технологиялардың көмегімен жасалған заманауи виртуалды шындық мәдениетаралық коммуникацияның тиімді құралына айналуға мүмкіндік береді, тілді тиімдірек меңгеруге жағдай жасайды. Мұндай технологияларды қолдану ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді, коммуникативті құзыреттілікке тәрбиелейді, білім алушының ынтасын арттырады.

Халықаралық зерттеушілер: Мультимедиялық оқыту концепциясының авторы Ричард Майер: «Адамдар ақпаратты бір уақытта көрнекі және есту формаларында (мультимедиялық принцип деп аталатын) ұсынғанда жақсы қабылдайды. Танымдық жүктеменің маңыздылығына баса назар аудару: мультимедиа есте сақтауды, шамадан тыс жүктеуді емес, жеңілдетуі керек»- десе[1], «Түсінікті кіріс» гипотезасымен танымал Стивен Крашен: «Мультимедиялық технологиялар үйренушілерге қол жетімді форматта (субтитрлер, интерактивті сөздіктер) түпнұсқа тілдік материалға қол жеткізуді қамтамасыз етеді, бұл оқуды жеделдетеді»- деп негіздеген[2]. Ал, Элизабет Смиidt пен Вольфганг Гегельхаймер мультимедиялық құралдардың тіл үйренуге әсері туралы мета-талдау (2022 ж.) жүргізе

отырып, «...мультимедиа тыңдау мен сөздік дағдыларды дамытуға оң әсер етеді, бірақ оның тиімділігі технологияның оқыту әдістеріне кіріктіру сапасына байланысты»[3] - деп көрсеткен.

Ресейлік ғалымдар: И.В.Арнольд: «мультимедианы мәдениетаралық коммуникацияны дамыту құралы ретінде қарастырып, технология мәдени диалогқа және түпнұсқа тіл үлгілерімен танысуға мүмкіндік береді»[4], Дьяченко М.И: шетел тілін оқытудың инновациялық әдістерін зерттей отырып, «...мультимедиа оқушылардың қарқынын, деңгейін және қалауларын ескеруге мүмкіндік беретін жеке оқытуды жеңілдетеді»[5] - деп анықтаған.

Қазақстан әдіскерлері А.Б.Жұмабекова, Абдраманова Г.Б., т.б ағылшын және қазақ тілдерін екінші тіл ретінде оқыту әдістемесіне арналған зерттеулерінде олар мультимедиа студенттердің тілдік кедергілерін азайтуға көмектесетінін, интерактивті формалар (бейнефильмдер, ойындар, виртуалды турлар) оқуды тәжірибеге бағытталған және шынайы өмірдегі қарым-қатынасқа жақындата түсетінін атап өтеді[6], [7].

Жаңа ұрпақтың заманауи мультимедиялық мүмкіндіктерін күнделікті өмірде еркін пайдалануы мен мұғалімдердің осы технологияларды оқу-тәрбие үдерісіне енгізу мүмкіндіктері арасындағы алшақтықты жою қажет. Осылайша, қазіргі заманғы тілдік білім берудің мақсаты ретінде оқушының толыққанды тұлғасын дамыту олардың виртуалды өзін-өзі іске асыру қажеттілігін ескермей қол жеткізуге болмайды. Сондықтан, қазіргі заманғы мұғалімнің рөлі - жас ұрпақты ақпарат ағынынан керекті ақпаратты анықтауға қажетті мәдени және интеллектуалдық базамен қаруландыру күн тәртібінен түспеуі маңызды. Ол мультимедиялық технология-ларды тілдік білім беру жүйесіне енгізу стратегиясы аясында мүмкін болады және білім беру процесінде алған құзыреттіліктерін өмірлік жағдайларда қолдана алатын белсенді, өз бетімен ойлайтын жеке тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазіргі заманғы мультимедиялық технологиялардың шет тілін оқытудағы орнын анықтау және оларды білім алушылардың шығармашылық белсенділігін арттыру үшін тиімді пайдалану үшін мыналарды бағалау қажет:

- 1) қазіргі тілдік білім берудің мақсаттарын (шетел тілін оқытуда меңгерілуі тиіс құзыреттерді анықтау);
- 2) қазіргі тілдік білім беру негізіне алынатын теориялық бағыт-бағдарларын;
- 3) осы мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ететін шет тілдерін оқытудың ең тиімді құралдарын.

Қазіргі заманғы оқыту процесі мультимедиа интеграциялық құрал ретінде әрекет ететін, бірнеше кезеңнен тұратын, оқудың әр кезеңіне мотивациядан шығармашылық рефлексияға дейін біріктірілген жүйе ретінде көрсетуге болады.

Кесте 1. Оқыту процесі құрылымының кестесі

№	Оқыту кезеңі	Мультимедиялық құралдар	Негізгі тапсырмалар	Қолдану мысалдары
1	Мотивациялық-бағдарлы кезең	бейне, анимация, интерактивті тапсырмалар	Қызығушылығын арттыру, тақырып-қа ену	Қысқа бейне YouTube, виртуалды тур
2	Түсіндірме және иллюстрациялық кезең	презентациялар, электронды оқулықтар, VR/AR	қол жетімді формадағы жаңа материалды беру	PowerPoint интерактивті презентациясы
3	Практикалық және әрекетке негізделген кезең	онлайн оқыту, тренажерлар, мобильді қосымшалар	Дағдыларды дамыту, білімді бекіту	Duolingo, LingQ, Quizlet

4	Бағалау және бақылау кезеңі	Тестілеу жүйелері, викториналар, онлайн платформалар	Білімді тестілеу, өзін-өзі бақылауды дамыту	Kahoot!, Moodle, Google Forms
---	-----------------------------	--	---	-------------------------------

Шетел тілін оқыту үдерісінің тиімділігі - мұғалімнің білім алушыда пәндік (коммуникативтік langagières құзыреттіліктері), мета-пәндік (savoir, aptitudes et savoir-faire, savoir-apprendre) және тұлғалық (savoir-être, savoir-devenir) құзыреттіліктерін дамыту қабілетіне тікелей байланысты болады. Бұл үдерісте АКТ және мультимедиялық технологияларды білім беру процесінің барлық құрамдас бөліктеріне қалай тиімді пайдаланудың орны мен ролін анықтау маңызды. Мультимедиялық технологиялар классикалық философиялық және педагогикалық идеялардың табиғи жалғасы болып табылады, өйткені, олар дараландырудың гуманистік принципін қолдайды, мінез-құлық тренингі мен кері байланыс тәжірибесін жүзеге асырады, түсіну мен талдаудың когнитивті стратегияларын әзірлейді, әлеуметтік мәдени өзара әрекеттесу және мәдениетаралық коммуникация мүмкіндіктерін ашады.

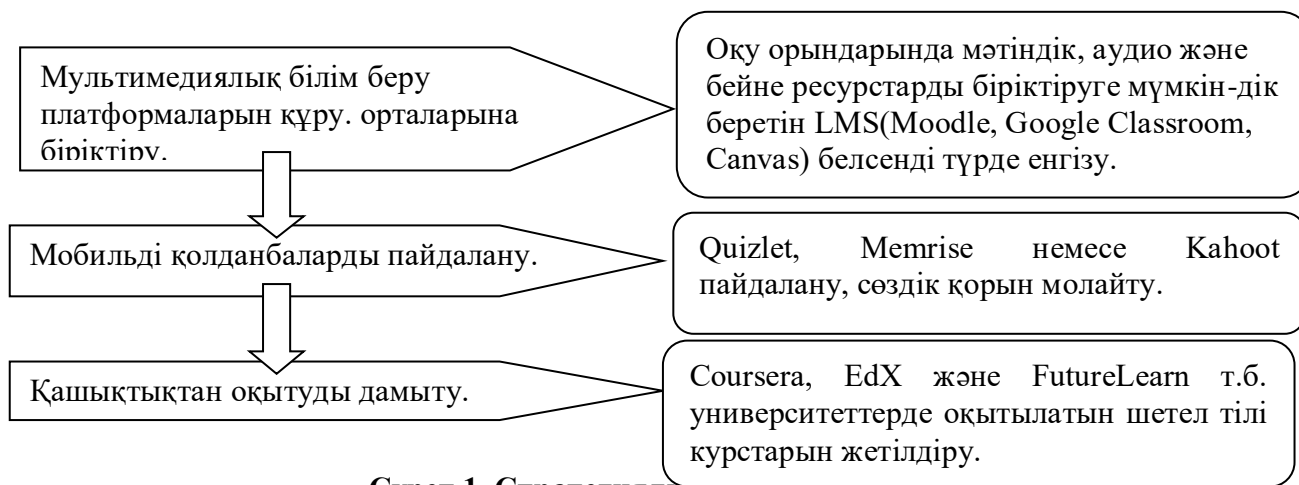
Қазіргі шетел тілін оқыту әдістемесінің дамуын әртүрлі тарихи дәуірлерде қаланған философиялық-педагогикалық негіздерден тыс қарастыруға болмайды. Гуманизм философиясы мен ағартушылық идеялары білім алушының жеке тұлғасының маңыздылығын және оның жан-жақты дамуына жағдай жасау қажеттігін атап көрсетті. Бұл идеялар білім алушылардың дайындық деңгейі мен жеке қызығушылықтарын ескере отырып, дараланған білім беру траекториясын құруға мүмкіндік беретін мультимедиялық технологияларды қолдануда көрініс табады.

Қайталау және күшейту арқылы дағдыларды дамытуға бағытталған бихевиоризмнің әсерін электронды тренерлер, онлайн тесттер және студенттер жылдам кері байланыс алатын интерактивті жаттығулардан көруге болады. Когнитивті психология өз назарын ақпаратты түсінуге және өңдеуге аударды, ол қазір мультимедиялық ақыл-ой карталары, білім беру ойындары және білімді құрылымдауға көмектесетін цифрлық платформалар арқылы жүзеге асырылады.

Ерекше маңызы бар әлеуметтік-мәдени теориясы Л.С. Выготский, оқыту қарым-қатынас және бірлескен әрекет арқылы құрылады деп бекітеді[8]. Мультимедиялық ресурстар - бейнеконференциялар мен онлайн пікірталастардан виртуалды қауымдастықтарға дейін шынайы коммуникативті жағдайларды рекреациялауға және мәдениетаралық құзыреттілікті дамытуға мүмкіндік береді.

Тәжірибелік іс-әрекеттер арқылы білім алу мен оқуды құрудағы білім алушының белсенді ролін көрсететін конструктивтік және прагматикалық идеялар жобалық әрекеттерде, WebQuests, интерактивті модельдеу және виртуалды орталарды пайдалануда айқын көрінеді. Тілді шығармашылық пен коммуникация құралы ретінде қарастыратын генеративті және коммуникативті лингвистика мультимедиялық тәжірибеде де көрініс табады: блогтар, подкасттар, әлеуметтік желілер және VR платформалары шынайы қарым-қатынас пен өзін-өзі көрсету мүмкіндігін береді. Мультимедиялық технологиялар шет тілін оқытудың гуманистік, когнитивтік, коммуникативті және конструктивті тәсілдерін іс жүзінде жүзеге асыруға мүмкіндік беретін әлеуетін кеңейтеді.

Сурет 1. Стратегиялық оқыту бағыттары

Ағылшын тілі дәрістерінде бейне платформасын пайдалану білім алушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға, сөздік қорын кеңейтуге ықпал етеді, интерактивті жаттығулары бар мобильді қосымшаларды пайдалану грамматиканы меңгеруді жеңілдетеді, мультимедиялық білім беруде елдердің көрікті жерлеріне сырттай турларды енгізу студенттерге шынайы тілдік ортаға енуге көмектеседі. Жүйелі және жоспарлы жүргізілетін мультимедиялық білім беру платформаларын құру және жүзеге асыру негізінде даму перспективалары нақтыланады, мәселен:

I. *Жасанды интеллект және бейімді оқыту.* Болашақ мультимедиялық жүйелер студенттердің қателерін автоматты түрде талдай отырып, олардың деңгейіне бейімделеді.

II. *Виртуалды және толықтырылған шындық.* VR технологиялары студенттерге диалогты жаттығатын коммуникациялық жағдайларды (мысалы, виртуалды кафе немесе әуежай) имитациялауға мүмкіндік береді.

III. *Гамификация.* Ойын элементтерін енгізу белсенділікті арттырады: рейтингтер және виртуалды марапаттар жүйелі жұмысты ынталандырады.

VI. *Ғаламдық желілік қауымдастықтардың дамуы.* Тіл алмасу платформалары (italki, Tandem) білім берудің коммуникативті компонентін жетілдіре отырып, шет тілінде сөйлейтіндермен тікелей әрекеттесу арқылы тілді үйренуге мүмкіндік береді.

Заманауи мультимедиялық технологиялар цифрлық құралдар орталық рөл атқаратын онлайн оқыту форматтарында көбірек енгізілуде. Moodle, Google Classroom, Coursera, EdX және т.б білім беру қызметінің толық циклін, яғни материалдарды жариялаудан бастап - тесттерді басқаруға және нәтижелерді бағалауға дейін. қамтамасыз етеді. Бұл жүйелер ақпаратты жан-жақты түсінуді қамтамасыз ете отырып, мәтінді, аудионы, бейнені және интерактивті элементтерді біріктіреді. Интерактивті цифрлық тақталар мен ынтымақтастық қызметтері (Padlet, Miro, Jamboard) нақты уақыт режимінде топтық әрекеттерге, миға шабуылға және презентацияларға жағдай жасауда маңызды рөл атқарады.

Онлайн сабақтарды, вебинарларды және талқылауларды өткізуге мүмкіндік беретін Zoom, Microsoft Teams және Google Meet сияқты виртуалды байланыс құралдарына ерекше назар аударылады. Бұл қызметтер мультимедиялық пішімдерді нақты тәжірибе жасау үшін кең мүмкіндіктер ұсынады.

Тілдерді және басқа пәндерді үйренуге арналған мобильді қосымшалар Duolingo, Memrise, Quizlet тиімді деп саналады. Олар мультимедиялық ресурстарды, геймификация элементтерін және бейімделген оқыту алгоритмдерін пайдаланады және жүйелі түрде оқуды әдетке айналдыруға көмектеседі, процесті қызықты етеді. Интерактивті тесттер мен викториналар жылдам кері байланысты қамтамасыз ететін және студенттердің жоғары

мотивациясын сақтай отырып, онлайн оқытудың ажырамас бөлігіне айналды. Олар кез келген уақытта және кез келген жерде білімге қол жеткізуді қамтамасыз ететін цифрлық кітапханалармен, подкасттармен және бейне дәрістермен толықтырылған.

Осылайша, мультимедиа саласындағы цифрлық оқыту құралдары білім беру құралы ғана емес, сонымен қатар коммуникативті, когнитивтік және мәдениетаралық құзыреттіліктерді дамытудың қуатты механизмі ретінде де қызмет етеді.

Қазіргі заманғы шет тілі мұғалімі үшін оқу процесіне тиімді көптеген материалдар бар, атап айтсақ:

1) Дербес мультимедиа: шет тілін оқыту материалдарын толықтыратын цифрлық оқу құралдарды, пайдаланушылардың кең ауқымына арналған электрондық энциклопедиялар, сөздіктер, аудармашылар, ойындар;

2) Цифрлық оқыту құралдары «Version Original», «Zoom 1, 2, 3», «Pour parler affaire» және т.б., барлығы «Edition maison des langues» платформасында – www.emdl.fr;

- Онлайн энциклопедиялар мен сөздіктер (www.larousse.fr);

- Шетел тілі мұғалімдеріне арналған онлайн ресурстар:

- әдістемелік веб-сайттар (www.leplaisirdapprendre.fr, www.marmiton.com);

- Шетел тілін үйренушілерге арналған онлайн ресурстар:

- Шет тілін үйренетін пайдаланушылардың кең ауқымына арналған білім беру бағдарламаларын қолдау:

(<http://polarfle.com/>); - Интерактивті ойындар:

(http://www.tfo.org/profil_de_tfo/sites_tfo/index.cfm?s=9);

- Виртуалды шет тілдік кеңістікте еркін байланыс: (<http://francekgpi.blogspot.com>).

Бүгінгі таңда мультимедиялық технологиялар саласы оқу үдерісінің тиімділігін арттыруға бағытталған инновациялық шешімдерді белсенді түрде енгізуде. Негізгі инновациялардың бірі студенттерге шынайы өмірлік жағдайларды қайта құруға және шындыққа барынша жақын жағдайларда практикалық сабақтар өткізуге мүмкіндік беретін виртуалды шындықты (VR) және толықтырылған шындықты (AR) пайдалану болып табылады.

Интерактивті модельдеу және білім беру ойындары студенттерге шешім қабылдауға, олардың салдарын көруге және сол арқылы сыни ойлауды дамытуға мүмкіндік береді. Жасанды интеллектке негізделген, оқушының білім деңгейіне бейімделе алатын және дербестендірілген тапсырмаларды автоматты түрде ұсына алатын бейімделген білім беру платформалары кеңінен қолданылады. Оқытуды геймификациялау тағы бір маңызды бағытқа айналуға: ойын элементтерін (ұпайлар, жетістіктер, рейтингтер, квесттер) енгізу оқуды ынталандырады. Бейнеконференция және онлайн сабақтар автоматты аударма және субтитр мүмкіндіктерімен толықтырылып, мәдениетаралық коммуникация мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтеді. Подкасттар мен бейнекасттар оқу үдерісіне көбірек кіріктіріліп, студенттерге материалды өз қарқынымен оқуға мүмкіндік береді, мобильді оқытуды қолдайды. Бірлескен онлайн жобалар және цифрлық тақталарды пайдалану ынтымақтастық пен топтық жұмыстың жаңа формаларына мүмкіндік береді.

Білімді жылдам бағалау мен кері байланысты қамтамасыз ететін интерактивті тесттер мен викториналар да барған сайын танымал бола түсуде. Мобильді микро-оқыту қолданбалары қадамдық оқытуды ұсынады, бұл оларды күнделікті тәжірибе үшін өте ыңғайлы етеді. Білім алушыларға коммуникация дағдыларын үйренуге және нақты уақыттағы кеңестер алуға көмектесетін чат-боттар мен AI-мен жұмыс істейтін виртуалды көмекшілер маңызды рөл атқаратыны сөзсіз. Осылайша, заманауи мультимедиялық технологиялар білім беруді дамытуға зор үлес қосып, тұлғалануға, интерактивтілікке, оқушылардың ынтасын арттыруға жағдай жасауда.

Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаевтың биылғы (8 қыркүйек 2025 жыл) Қазақстан халқына Жолдауында нақтылап көрсеткен цифрлық трансформация мен жасанды интеллектіні енгізу тапсырмасы біздің ел үшін жаңа ұлттық идея ретінде айқындалды [9]. Оқыту процесінде тиімді қолданыстағы мультимедиялық технологиялар тілдік білім берудің жаңа көкжиектерін ашып, оларды қолжетімді, тартымды және тиімді етуде. Болашақта жасанды интеллект, VR және жаһандық білім беру платформаларын пайдалану шет тілдері үшін жекелендірілген және шынайы оқу ортасын құруға мүмкіндік береді.

Тәжірибе көрсеткендей, мультимедиялық технологияларды тілдік білім беру жүйесіне кіріктіру білім алушылар мен мұғалімдердің өзара әрекеттесуінің нәтижеге бағытталған, ұйымдастырылған процесі ретінде анықтауға болады және ол қазіргі тілдік білім беру талаптарына жауап береді. Мультимедиялық технологияларды кіріктіру арқылы шетел тілін белсенді оқытудың заманауи процесі оқудың түпкілікті нәтижесінің өзара байланысты бес компонентін қамтиды: (мета)мотивация, тәжірибелік және академиялық білім, дағдылар, әлеуметтік өзара әрекеттестікке дайындық, танымдық қабілеттер. Ендеше, оқу орындарында жалпы және коммуникативті тілдік құзыреттіліктерді дамытуда мультимедиялық технологияларды және әртүрлі педагогикалық тәсілдерді біріктіру арқылы шетел тілін оқыту

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Mayer, R. E., Heiser, J., & Lonn, S. Cognitive constraints on multimedia learning: When presenting more material results in less understanding. *Journal of Educational Psychology*, - 2001. - 187р.
2. . Krashen, Stephen D. Principles and Practice in Second Language Acquisition // Prentice-Hall International, - 1987. – 202 p.
3. Smidt E., Hegelheimer V. Effects of Multimedia on Language Learning: A Meta-Analysis. *CALICO Journal*, - 2022. – 175 p.
4. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: учебное пособие. - 2-е изд., перераб. //М.: ФЛИНТА: Наука, - 2012. - 376 с.
5. Дьяченко В.В. Роль мультимедийных технологий в образовании на примере дисциплины «Науки о Земле» // Безопасность жизнедеятельности, - 2003. №9. 43 с.
6. Жұмабекова Г.Б. Блог-ресурстар негізінде бейіндік мектеп оқушыларының шетел тілінде ақпарат жинақтау құзыреттілігін қалыптастыру// Алматы: Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ ХАБАРШЫСЫ “ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” сериясы, -2020. – 230 б.
7. Абдраманова Г.Б. Оқу үрдісінде мультимедиа технологияларын қолдану // Молодой ученый. - 2015. - № 7.1 (87.1). - 8 с.
8. Выготский Л.С. Психология развития человека.// Москва: Изд-во «Смысл» - 2005. – 177с.
9. Тоқаев Қ.К. «Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер арқылы шешу» атты Қазақстан халқына Жолдауы, Астана. 8.09.2025ж.
10. Гордеева И.В. Мультимедиа технология: учеб. Пособие – 2-е изд., перераб. и доп. // Новосибирск: СГГА, 2010. – 158 с.